

4 skyrius

Perl Harboras!

Buvo sekmadienio vakaras, 1941 m. gruodžio 7-oji. Čekerse prie stalo sėdėjome vieni su Winantu* ir Averelliu Harrimanu. Kelios minutės po devintos, žinioms jau prasidėjus, įsijungiau mažą radijo imtuvą. Keli pranešimai apie mūšius rusų fronte, britų fronte Libijoje, pabaigoje pora sakinių apie japonų užpultus amerikiečių laivus Havajuose, taip pat japonų atakas prieš britų laivus olandų Rytų Indijoje. Toliau sekė anonsas, kad po žinių bus kažkieno komentaras, paskui laida „Smegenų trestas“**. Aš asmeniškai į tai neatkreipiau dėmesio, bet Averellis pasakė, kad kažką pranešė apie japonų ataką prieš amerikiečius ir, nors buvome pavargę ir jau ilsėjomės, sukluosime. Tuomet į kambarį įėjo liokajus Sawyersas ir tarė: „Taip, tai tiesa, mes irgi per radiją tai girdėjome. Japonai užpuolė amerikiečius.“ Visi nutilo. Lapkričio 11 d. per pietus Londono merijoje buvau sakęs, kad jei Japonija užpultų Jungtines Valstijas, Britanija „per valandą“ paskelbtų Japonijai karą. Atsistočiau nuo stalo ir per vestibulį nuėjau į savo nuolat veikiančią biurą. Paprašiau, kad mane sujungtų su

* J. G. Winantas – 1941–1946 m. JAV ambasadorius Jungtinėje Karalystėje.

** (angl.) *Brain Trust* – 1940–1960 m. populiarus informacinis BBC laidas.

Jungtinių Valstijų prezidentas F. Rooseveltas kalba Kongrese, praėjus dienai po Perl Harboro atakos.

Rooseveltu. Ambasadorius atskė man iš paskos ir įsivaizduodamas, kad tuoj žengsiu kokį nors neatšaukiamą žingsnį, pasakė: „Ar nemanote, kad pirmiausia reikėtų gauti šios žinios patvirtinimą?“

Po dviejų trijų minučių išgirdau Roosevelto balsą. „Pone prezidentė, kas ten vyksta su Japonija?“ Jis atsakė: „Tai tiesa. Mus užpuolė Perl Harbore. Dabar esame vienoje valtyje.“ Perdaviau ragelį Winantui, ir jie trumpai pasikalbėjo. Iš pradžių ambasadorius sakė „gerai“, „gerai“, o paskui sunkiai atsiduso. Perėmiau ragelį ir pasakiau: „Tai tikrai viską supaprastina. Telaimina jus Dievas“ ar ką nors panašaus. Grįžome į vestibulį ir mintyse bandėme susitaikyti su šiuo neeiliniu pasaulio įvykiu, tokiu grėsmingu, kad žadą atėmė net tiems, kurie buvo pačiame karo epicentre. Mano abu draugai amerikiečiai šią šurpią žinią sutiko pasigėrėtina tvirtai. Tada dar nežinojome, kiek daug žmonių prarado JAV karo laivynas. Amerikiečiai neaimanavo ir nedejavo, kad jų šalis įtraukta į karą. Jie neikvojo žodžių priekaištams ar sielvartavimui. Iš tiesų galėjai net pagalvoti, kad jie išsivadau nuo ilgai kankinusio skausmo.

* * *

Parlamentas galėjo susirinkti tik antradienį, nes parlamentariai buvo išsivažinėję po visą salą, o susisiekimai buvo sudėtingas. Savo biuro personalui liepiau paskambinti parlamento pirmininkui, partijų drausmintojams ir kitiems svarbiems asmenims, kad kitą dieną kartu sukviestų abu parlamento rūmus. Paskambinau Užsienio reikalų ministerijai, kad nedelsiant pradėtų rengti deklaraciją dėl karo su Japonija, nes čia reikėjo laikytis tam tikrų formalumų, kad parlamentui susirinkus, ji būtų parengta. Nurodžiau pranešti žinią visiems Karo kabineto nariams, štabų vadams ir visų kariuomenės rūšių ministrams, kurie, kaip teisingai maniau, apie tai jau žinojo.

Nė vienas amerikietis manęs nesmerks, jei pareikšiu, kad turėti tokį sąjungininką kaip Jungtinės Valstijos man buvo didžiausia laimė. Negalėjau numatyti įvykių eigos. Neapsimesiu, kad labai tiksliai žinojau, kokia yra Japonijos karinė galia, bet dabar, šią akimirką, žinojau, kad Jungtinės Valstijos įsitraukė į karą iki ausų ir iki mirties. Taigi, mes laimėjome! Taip, laimėjome – po Diunkerko; po Prancūzijos kapituliacijos; po kraupaus Orano epizodo; po invazijos grėsmės, nes tuomet, neskaitant oro pajėgų ir karo laivyno, buvome beveik beginklė tauta; po mirtino povandeninių laivų karo – pirmojo mūšio už Atlantą, kurį laimėjome tik per plauką. Po septyniolikos mėnesių, kai kariavome vieni vieni, po devyniolikos mėnesių mano atsakomybės ir beprotiškos įtampos mes laimėjome karą. Anglija gyvuos, Britanija gyvuos, Britanijos Sandrauga ir imperija gyvuos. Kiek ilgai truks karas ir kaip jis pasibaigs, nežinojo niekas, ir tą akimirką man tai nerūpėjo. Dar kartą ilgoje salos istorijoje, kad ir kaip apkulti, kad ir kaip sužaloti, mes išliksime ir nugalėsime. Mes nebūsime sunaikinti, mūsų istorija nepasibaigs, galbūt net patiems asmeniškai neteks žūti. Hitleriui – galas, Mussoliniui – galas. Japonai? Jie bus sutrinti į miltus. Visa kita yra tik tinkamo pranašesnės jėgos panaudojimo reikalas. Britų imperija, Sovietų Sąjunga, o dabar ir Jungtinės Valstijos, susietos visais

įmanomais savo gyvybės ir stiprybės saitais, pasak mano ekspertų, buvo du ar net tris kartus galingesnė jėga nei jų priešai. Neabejotinai reikės nemažai laiko. Tikėjau siaubingų praradimų rytuose, bet visa tai bus laikina. Susivieniję galėjome įveikti bet kurią pasaulio valstybę. Mūsų laukė daugybė negandų, nesuskaičiuojami nuostoliai ir sunkūs išmėginimai, tačiau nebeliko abejonių dėl pabaigos.

Kvailiai, o tokių buvo daug ne tik priešų šalyse, nuvertino Jungtinių Valstijų galią. Vieni kalbėjo, kad amerikiečiai išglebė, kiti sakė, kad jie niekada nebus vieningi, kad pasimaivys per atstumą, kad niekada rimtai nesikaus, kad nepakęs kraujo praliejimo ir kad jų demokratija bei nuolatinių rinkimų sistema paralyžiuos karo pastangas. Ir draugui, ir priešui jie būsia tik neryški dėmė horizonte. Dabar, girdi, pamatysime, kokia silpna ši didelė, bet tolima, turtinga ir pašnekėti mėgstanti tauta. Bet aš buvau išstudijavęs Amerikos pilietinio karo

Amerikiečių visuomenės sujudimas! Spauda skelbia, kad japonai atakavo Jungtinių Valstijų karinę bazę Havajuose.

istoriją: tuomet jie kovėsi už kiekvieną žemės pėdą. Prisimčiau Edwardo Grey'jaus* pastabą, kurią jis man pasakė prieš trisdešimt metų, – kad Jungtinės Valstijos yra kaip „didžiulis katilas. Kai jį užku-ri, jis gali generuoti neribotą energiją“. Užtvindytas jausmų ir apsvai-gęs nuo emocijų, nuėjau miegoti išgelbėto ir dėkingo žmogaus miegu.

***

Tik pabudęs nusprendžiau iškart vykti pasimatyti su Rooseveltu. Apie tai pasakiau Kabineto nariams, kai susitikome vidurdienį. Ga-vęs jų pritarimą, parašiau Karaliui ir Jo Didenybės sutiko.

Karo kabinetas leido skelbti karą Japonijai, o tam reikalingi for-malumai jau buvo sutvarkyti. Kadangi Edenas tuomet jau keliavo į Maskvą ir Užsienio reikalų ministerijai vadovavau aš, Japonijos am-basadoriui išsiunčiau tokią telegramą:

Užsienio reikalų ministerija, gruodžio 8 d.

Gerbiamasis,

Gruodžio 7-osios vakare Jo Didenybės vyriausybė Jungtinėje Karalys-tėje sužinojo, kad Japonijos pajėgos, iš anksto neperspėjusios dėl karo arba nepaskelbusios ultimatumo su karo sąlyga, išsilaiolino Malajos pakrantėje ir bombardavo Singapūrą bei Honkongą. Atsižveldami į šiuos neatsakingus nepagrįstos agresijos veiksmus, grubiai pažei-džiančius tarptautinę teisę ir ypač 3-iosios Hagos konvencijos, kurią yra pasirašiusios Japonija ir Jungtinė Karalystė, 1-ąjį straipsnį dėl karo veiksmų pradžios, Jo Didenybės vyriausybės Jungtinėje Karalys-tėje vardu Jo Didenybės ambasadoriui Tokijuje pavesta pranešti Im-perinei Japonijos vyriausybei, kad tarp mūsų šalių skelbiamas karas.

*Su pagarba ir didžiausiu dėmesingumu
Jūsų, gerbiamas pone, nuolankus tarnas,
Winstonas S. Churchillis*

* 1905–1916 m. JK užsienio reikalų ministras.

Ne visiems patinka toks ceremoningas stilius. Na, bet jei jau esi pri-verstas žudyti, tai nieko nekainuoja būti mandagiam.

Parlamentas susirinko 15 valandą. Ir nors buvo sukviestas itin sku-biai, atvyko visi. Pagal Britanijos konstituciją karalius skelbia karą ministrams patarus; paskui sprendimas teikiamas balsavimui parla-mente. Taigi galėjome ištesėti Jungtinėms Valstijoms duotą žodį ir iš tikrųjų Japonijai karą paskelbėme anksčiau, nei tai padarė Kongresas. Nyderlandų karaliaus vyriausybė taip pat paskelbė karą. Abu parla-mento rūmai vienbalsiai patvirtino šį sprendimą.

***

Kurį laiką jokių detalių apie tai, kas nutiko Perl Harbore, nežinojo-me, bet dabar šis įvykis plačiai aprašytas. Iki 1941 m. pradžios japo-nų jūrų karo planas buvo toks: jų pagrindinis laivynas smogs Jung-tinėms Valstijoms netoli Filipinų, kai amerikiečiai, kaip buvo galima

tikėtis, kirs Ramųjų vandenyną siekdami pagelbėti toli-mos bazės garnizonui. Mintis netikėtai užpulti Perl Harbo-rą kilo Japonijos karo laivyno vyriausiajam vadui admiro-lui Jamamoto. Šiam klastin-gam puolimui, nepaskelbiant karo, buvo rengiamasi labai slaptai. Lapkričio 22 d. retai

Japonijos laivyno admirolas

I. Jamamoto – vienas pagrindinių

Perl Harboro puolimo organizatorių.